

Драгана С. Пешић Јенаћковић¹
Висока школа за пословну економију
и предузетништво,
Београд (Србија)

316.361(497.11)"2018/2019"
316.346(497.11)"2018/2019"
Оригинални научни рад
Примљен 23/03/2021
Измењен 17/05/2021
Прихваћен 18/05/2021
doi: [10.5937/socpreg55-31481](https://doi.org/10.5937/socpreg55-31481)

ТИП НАСЕЉА КАО ДЕТЕРМИНАНТА БРАЧНОГ И РЕПРОДУКТИВНОГ ПОНАШАЊА МЛАДИХ²

Сажетак: У раду се испитује значај типа насеља за брачно и репродуктивно понашање младих. Конкретније, испитују се разлике у вредновању и практиковању одређених облика брачног и репродуктивног понашања између младих који живе у различитим типовима насеља. Подаци су прикупљени уз помоћ квантитативних техника – анкетања и скалирања. Истраживање је спроведено у региону Јужне и Источне Србије. Квотни узорак састојао се од укупно 500 испитаника, узраста од 15 до 35 година. Резултати истраживања показују да је тип насеља значајна детерминанта, али више за вредновање него за практиковање одређених модела брачног и репродуктивног понашања младих. Млади у селу су приврженији традиционалним вредностима по питању брака и родитељства, док су млади из града склонији прихватању оних савремених. Међутим, пракса показује да сеоска омладина, поред задржавања традиционалних модела понашања, манифестује и извесна одступања од њих (одлагање брака и родитељства, смањене репродуктивне норме, кохабитације и родитељство ван брака)

Кључне речи: млади, село, град, брак, родитељство

Увод и теоријско-емпиријски оквир истраживања

Усвајање ниских репродуктивних норми, одлагање рађања, односно померање година за рађање првог детета и пораст ванбрачног рађања основне су карактеристике репродуктивног понашања младих у Србији. Осим тога, код младих људи запажа се и феномен одустајања, тј. одрицања од рађања/родитељства. У домену брака и партнерства промене се одвијају у правцу смањења броја младих који су засновали брачну заједницу, повећања просечних година код склапања брака, тј. одлагања брака, али и одустајања од брачне заједнице, пораста броја разведених

¹ gasapetic@gmail.com

² Рад је заснован на резултатима истраживања спроведеног у сврху израде докторске дисертације, која је на тему „Социјалне детерминанте брачног и репродуктивног понашања младих из југоисточне Србије” одбрањена на Филозофском факултету Универзитета у Нишу и садржи део налаза који су у њој презентовани. <https://nardus.mpn.gov.rs/handle/123456789/17496>

лица, као и практиковања ванбрачних видова партнерства. На тај начин, Србија се приближава брачном и репродуктивном моделу развијених европских земаља. Као последица оваквог понашања младих, ниво фертилитета опада испод нивоа потребног за просту репродукцију, јавља се негативан природни прираштај, што уз негативан миграциони салдо за резултат има депопулацију становништва.

У литератури постоје бројне теорије које теже објашњењу промена на подручју брака и репродукције. Већина њих условно се може поделити на оне које дају предност појединим факторима (социоекономским или социокултурним) и на оне које у објашњењу промена настоје начинити интеграцију (ових и још неких) фактора. Према томе, у прву групу теорија спадале би: теорија (прве) демографске транзиције (Landry 1934, 1949; Notestein 1945, 1950, 1953; Thompson 1944, 1950), микроекономска теорија (Becker, 1960, 1976, 1981; Becker & Lewis, 1973; Easterlin, 1973, 1974, 1975, 1976; Leibenstein, 1957, 1974, 1978), идеационо-културолошка теорија (Cleland & Wilson, 1987) и теорија друге демографске транзиције (Van de Kaa, 1987, 2001; Leastheaghe & Van de Kaa, 1986; Leastheaghe, 1992; Leastheaghe & Surkyn, 1988). У настојању да објасни промене брачног и репродуктивног понашања, теорија друге демографске транзиције укључује више фактора и њихову интеракцију. Међутим, нагласак ставља на социокултурни аспект, тачније на промену вредности. У том смислу, ова теорија се може сврстати у идеационо-културолошке теорије. Друга група аутора, односно теорија, теже објашњењу које укључује садејство више фактора, а самим тим и ревизији наведених теорија. Тако се рецимо теорији (прве) демографске транзиције, према којој је демографски преображај под директним утицајем социоекономских детерминанти, супротставља Коул (Coale, 1973) који, на бази истраживања³, показује да не постоји аутоматизам између економског развитка и нивоа фертилитета. Његова ревизија теорије (прве) демографске транзиције укључује како економску, тако и културну димензију у објашњењу демографских промена. Булатао (Bulatao, 1984) је један од демографа који су покушали да превазиђу ограничења микроекономских теорија, укључујући поред економских и социопсихолошке и културолошке чиниоце за доношење одлуке о рађању. Такође, о сложенем сплету фактора који утичу на брачно и репродуктивно понашање говори и парадигма ресурси–ограничења–понашање (Hoffmann-Nowotny, 1987; Hoffmann-Nowotny & Fux, 2001).

Видљиво је да међу ауторима постоји неслагање, односно да не постоји једна адекватна теорија за испитивање наведених демографских промена. Брачно и репродуктивно понашање је веома сложено и детерминисано различитим чиниоцима. Сходно томе, његово комплексно испитивање и разумевање могуће је уз уважавање поставки више теоријских оријентација и уз сарадњу многих наука (демографије, социологије, економије, психологије, биологије, медицине итд.).

Специфичност социолошког проучавања огледа се у наглашавању друштвене условљености, односно у изучавању социјалних детерминанти брачног и репродуктивног понашања. Будући да је за емпиријско истраживање анализа друштвене условљености брачног и репродуктивног понашања сувише обиман задатак,

³ Коул је 1963. године у Принстону, полазећи од историје Западне Европе, покренуо велико истраживање са циљем преиспитивања теорије демографске транзиције. Компаративно истраживање спроведено је у 700 европских провинција и трајало је више од две деценије.

истраживачка пажња у овом раду усмерена је на испитивање једне социјалне, тачније социодемографске, али и социокултурне детерминанте – типа насеља у којем млади живе.

На основу података Републичког завода за статистику, многи аутори показују да тип насеља детерминише разлике у брачном и репродуктивном понашању. У градским насељима је процентуално веће учешће лица ван брака и разведених (Stanković, 2015, str. 206). У односу на младе у граду, млади из села се у већем проценту одлучују да заснују брак и они то чине раније (Pešić, 2016, str. 29). Када је у питању родитељство/рађање, за жене у сеоским насељима карактеристичан је виши ниво рађања, док је у градским насељима већи удео жена које нису рађале или су родиле само једно дете (Bubalo & Živković, 2015, str. 33; Mitrović, 2015, str. 76; Rašević, 2015, str. 92). Поред тога што жене из села у већем уделу учествују у репродукцији и рађају већи број деце, оне то чине у млађој животној доби у односу на жене из града (Pešić, 2016, str. 30). Резултати социолошких истраживања показују да млади из села чешће планирају заснивање породице (Mojić, 2012, str. 86), као и то да је младих родитеља више на селу него у граду (Tomanić & Stanojević, 2015, str. 51). Такође, млади из села процењују да је идеално време за улазак у брак значајно раније него што то сматрају млади из града (Tomanić & Stanojević, 2015, str. 48).

На основу наведеног, претпоставља се да су код сеоске омладине још увек заступљени традиционални ставови и норме по питању брачности и репродукције, те да у складу с тим постоје одређени облици брачног и репродуктивног понашања. Поред тога, захтева се и испитивање делимично модификованог модела понашања у селу. Наиме, нека истраживања показују да се у сеоским насељима, поред традиционалних модела понашања (попут универзалности брачности, брака као оквира рађања), јављају и модернизовани елементи, што подразумева све чешће одлагање брачности и рађања (Čikić, 2017, str. 118–119), као и рађање све мањег броја деце (Mitrović, 2015, str. 73; Novakov, 2011, str. 183–184). Такође, указује се на релативно већу заступљеност кохабитација (Petrović, 2011, str. 66) и ванбрачних рађања (Stanković & Penev, 2010, str. 4) код жена које живе у сеоским насељима.

Поменуте теорије, статистички подаци и резултати ранијих истраживања чине полазну основу на којој је планирано истраживање. Учињен је покушај да се употпуне сазнања и добије обухватнија слика о разликама у брачном и репродуктивном понашању младих с обзиром на тип насеља у којем живе.

Методологија истраживања

У истраживању су испитиване разлике у вредновању и практиковању одређених облика брачног и репродуктивног понашања између младих који живе у различитим типовима насеља. Подаци су прикупљени уз помоћ квантитативних техника – анкетања и скалирања.

Зависне варијабле у анализи вредновања брачног и репродуктивног понашања чине четири скале. Свака скала састављена је од три става, односно ајтема. Испитаницима су представљени ставови и од њих је затражено да на Ликертовој петостепеној скали искажу свој степен слагања са сваким од њих. Након испитивања, сви ставови који су негативно формулисани обрнути су и приступило се провери

поузданости мерне скале. Кронбахов коефицијент алфа је код све четири скале већи од 0,7, што показује веома добру поузданост и унутрашњу сагласност сваке скале (DeVellis, 2012). Распон могућих вредности на свакој скали је од 3 до 15, при чему теоријска средња вредност која дели скалу на два пола износи 9.

Скала вредновања брака састоји се од следећих ставова: 1. Брак је светиња, 2. Сваки човек треба да живи у браку, и 3. Брак је превазиђена институција. Кронбахов алфа коефицијент говори о високој поузданости ове скале ($\alpha=0,836$).

Скала вредновања кохабитације укључује ставове: 1. У реду је да двоје људи живи заједно пре брака, 2. У реду је да пар живи заједно, иако немају никакву намеру да се венчају, и 3. Срамота је живети у ванбрачној заједници. Кронбахов коефицијент је овде нешто мање, али задовољавајуће поузданости ($\alpha=0,706$).

Скала вредновања традиционалног обрасца рађања/родитељства састоји се од следећих тврдњи: 1. Родитељство је најважнија ствар у животу, 2. Рађање деце је веома важно за функционисање брака, и 3. Деца треба што више да се рађају да бисмо опстали као нација ($\alpha=0,722$).

Скала вредновања родитељства ван брака: 1. У реду је бити родитељ у ванбрачној заједници, 2. У реду је да се жена/мушкарац у улози мајке/оца оствари као самохрани родитељ, и 3. Срамота је да жена роди ванбрачно дете ($\alpha=0,714$).

Зависне варијабле употребљене за анализу практиковања односе се на остварено, планирано, жељено или идеално брачно и репродуктивно понашање испитаника:

- остварено (брачни/партнерски статус, године склапања брака, родитељски статус, године остварења родитељства, број деце испитаника);
- планирано (планови за брак, тенденције за кохабитацију, планови за родитељство), и
- идеално и жељено понашање (жељени број деце, идеални број деце, идеалне године да се жена уда, идеалне године да се мушкарац ожени, идеалне године да жена роди прво дете).

Независна варијабла у свим анализама јесте тип насеља: град и село.

У категоризацији простора на градска и сеоска насеља примењен је актуелни критеријум статистике Републике Србије, према којем се сва насеља која нису проглашена градским сврставају у остала, па се по аутоматизму сматрају руралним/сеоским⁴.

Истраживање је спроведено у региону Јужне и Источне Србије, у 9 статистичких округа (Нишавски, Топлички, Јабланички, Пиротски, Браничевски, Подунавски, Борски, Зајечарски, Пчињски). Квотни узорак састојао се од укупно 500 испитаника. Због све чешћег одлагања брака и родитељства, феномена „продужене младости” (Ule, 1988), испитаници су били узраста од 15 до 35 година. Истраживање је спроведено у периоду од септембра 2018. до јуна 2019. године.

⁴ У нашој статистици, до Пописа 1981. године, постојала је подела на градска, сеоска и мешовита насеља, а као критеријум за разврставање служили су величина насеља и однос пољопривредног и укупног становништва. Нажалост, овакав приступ је напуштен и у свим наредним пописима (од Пописа 1991), примењује се подела на „градска” и „остала” насеља, чиме је изгубљена веома значајна ранија категорија „мешовитих насеља” и могућност прецизније анализе деаграризације и депопулације села.

Резултати истраживања

Општа хипотеза истраживања гласи: *Постоје разлике у вредновању и йрактичко-вању одређених модела брачној и рејродуктивној йонашања младих с обзиром на тий насеља у којем живе*. Ова хипотеза састоји се од неколико посебних хипотеза, те ће у складу с њима бити представљени резултати истраживања.

Када је реч о разликама у вредновању различитих облика брачног и репродуктивног понашања између младих према типу насеља претпоставке су:

Хипотеза 1: Млади људи из села више вреднују брак и рађање/родитељство у традиционалном смислу у односу на младе из града.

Хипотеза 2: Млади људи из града више вреднују кохабитацију и родитељство ван брака у односу на младе из села.

Резултати истраживања потврђују постављене хипотезе. Брак више вреднују млади из села ($AS=12,47$, $SD=2,914$) у односу на младе у граду ($AS=10,39$, $SD=3,473$). Традиционални облик рађања/родитељства такође је више вреднован код испитаника који живе у селу ($AS=12,70$, $SD=2,350$) него код оних који живе у граду ($AS=10,64$, $SD=3,007$). Кохабитацију више вреднују млади из града ($AS=12,64$, $SD=2,345$) него испитаници из села ($AS=10,37$, $SD=2,967$). Такође, родитељство ван брака више вреднује градска омладина ($AS=11,84$, $SD=2,732$) у односу на сеоску ($AS=9,66$, $SD=2,879$). Све наведене разлике показују статистичку значајност ($p=0,000$). Ета квадрат показује да су разлике умерене код вредновања брака ($\eta^2=0,09$), нешто израженије, али и даље разлике средње величине када је у питању рађање/родитељство у традиционалном смислу и вредновање родитељства ван брака ($\eta^2=0,12$), док се код вредновања кохабитације показује велика разлика ($\eta^2=0,14$) (Табела 1).

Хипотеза 3: Постоје разлике у брачном/партнерском статусу младих према типу насеља у којем живе: Међу младима у селу већи је проценат оних који су у браку него међу младима у граду.

Резултати истраживања показују да је међу испитаницима у селу нешто већи проценат младих у браку (28,4%) него међу испитаницима у граду (22,5%). Међутим, ванбрачна заједница је готово једнако заступљена код испитаника у селу (9,3%), као и код испитаника у граду (9,1%). Нежењених/неудатих нешто је више у граду (68,4%) него у селу (62,3%) (Табела 2). Ове разлике, међутим, нису се показале статистички значајним ($\chi^2=2,412$, $(N=500)$, $df=2$, $p=0,299$).

Хипотеза 4: Међу младим људима у селу већи је проценат родитеља него међу младима у граду.

Претпостављена разлика се потврдила у истраживању. Наиме, млади у селу су родитељи у 32,6% случајева, док су млади у граду родитељи у 19,3% случајева (Табела 3). Хи-квадрат тест (уз корекцију непрекидности према Јејтсу – *Yates' Correction for Continuity*) показује да су ове разлике статистички значајне ($\chi^2=10,796$, $(N=500)$, $df=1$, $p=0,001$). Фи коефицијент корелације показује повезаност малог интензитета ($\phi=-0,152$).

Када говоримо о облику родитељства, код омладине преовлађује традиционални образац повезаности брака и рађања: већина родитеља (88,8%) улогу родитељства остварила је у брачној заједници. Број оних који су своју децу добили ван оквира брачне заједнице заиста је мали – укупно их је 14 (11,2%), али подаци показују да је већина њих – 11, из села, док их је из града свега троје.

Хипотеза 5: Млади људи у селу имају већи стварни, идеални, жељени и планирани број деце у односу на младе у граду.

Просечан број деце код младих који живе у граду износи 1,47, док је код младих родитеља у селу тај просек виши и износи 1,73. Т тестом независних узорака показује се статистички значајна разлика ($t=-2,386$, $p=0,019$), а ета квадрат показује да је та разлика мала ($\eta^2=0,04$) (Табела 4). Идеални број деце према испитаницима из града је 2,20, а према испитаницима из села 2,66. И овде је утврђена значајност разлике ($t=-7,325$, $p=0,000$), а ета квадрат показује разлику средње величине ($\eta^2=0,09$). Жељени број деце код младих из града износи 2,09, а код младих у селу 2,60. Т тест показује сличан резултат и код жељеног броја деце ($t=-7,813$, $p=0,000$, $\eta^2=0,10$). Планирани број деце за испитанике у граду износи 1,87, а за испитанике у селу 2,33. И ова разлика статистички је значајна ($t=-7,415$, $p=0,000$), а ета квадрат и овде указује на умереност разлике ($\eta^2=0,09$) (Табела 5).

Хипотеза 6: Млади људи у селу раније ступају у брак и раније постају родитељи у односу на младе у граду.

Резултати у Табели 6 показују да су просечне године склапања брака код младих у селу 24,7, док су код младих у граду просечне године када улазе у брак нешто више и износе 26,48. Ова разлика показала се статистички значајном ($t=2,236$, $p=0,027$), а ета квадрат показује да је та разлика мала ($\eta^2=0,03$).

Просечне године када млади у селу постају родитељи су 25,86, док код младих у граду оне износе 27,16. Међутим, ова разлика није се показала статистички значајном ($t=1,821$, $p=0,071$) (Табела 7).

Хипотеза 7: Млади људи у селу сматрају да је идеално време за удају, рађање и женидбу раније у односу на време које идеалним за то сматрају млади из града.

Просечна вредност за идеално време да се жена уда код испитаника из села износи 23,71 година, док је то време за испитанике у граду нешто касније, па просечна вредност износи 26,33. Т тестом утврђена је статистичка значајност разлике ($t=10,595$, $p=0,000$). Разлика је видљива и статистички значајна и у перцепцији најбољих година да мушкарац ступи у брак, чији је просек у селу 27,93, а у граду 29,76 ($t=7,055$, $p=0,000$). Резултатима је потврђена и хипотеза која се односи на идеално време за рађање првог детета, чија просечна вредност за сеоску омладину износи 24,51, док је према градској омладини најбоље време за рађање нешто касније, па просечна вредност износи 26,88. Разлика се и овде показала статистички значајном ($t=10,013$, $p=0,000$). Ета квадрат показује умерену разлику када је у питању перцепција идеалног времена за улазак у брак за мушкарце ($\eta^2=0,09$) и велике разлике код перцепције идеалног времена за удају ($\eta^2=0,18$) и рађање ($\eta^2=0,16$) (Табела 8).

Хипотеза 8: Постоје разлике у планирању брака код младих с обзиром на тип насеља у којем живе: Међу младим људима у селу више је оних који планирају брак ускоро него међу младима који живе у граду.

Резултати истраживања (Табела 9) показују да је проценат оних који ускоро планирају брак дупло већи међу испитаницима у селу (31,8%). С друге стране, у граду је већи проценат испитаника који уопште не планирају или не размишљају о браку, али и оних који одлажу његово склапање. Наведене разлике показале су се статистички значајним ($\chi^2=16,861$, ($N=375$), $df=2$, $p=0,000$), а показатељи степена повезаности говоре о корелацији малог интензитета ($V=0,212$, $C=0,207$).

Хипотеза 9: Млади људи из града имају израженију тенденцију да живе у кохабитацији у односу на младе у селу.

Истраживање показује да је нешто већи проценат младих из града (58,2%) спреман да живи у кохабитацији пре брака у односу на проценат младих из села (52,6%). Уочљивије су разлике код прихватања кохабитације као трајног облика партнерског живота, као и код одбацивања кохабитације. Наиме, више од трећине испитаника из града (35,6%) спремно је да трајно живи у кохабитацији, док је таквих међу испитаницима из села мање од петине (16,3%). Скоро трећина испитаника из села (31,1%) не прихвата да живи са партнером пре него склопи брак, док је свега 6,2% таквих међу испитаницима из града (Табела 10). Хи-квадрат тест потврђује статистичку значајност разлике ($\chi^2=41,275$, (N=329), df=2, p=0,000), а Крамеров показатељ повезаности и коефицијент контингенције указују на постојање корелације средњег интензитета између типа насеља и спремности за живот у кохабитацији (V=0,354, C=0,334). Дакле, може се потврдити постављена хипотеза с обзиром на то да су млади у граду спремнији да живе у кохабитацији, како привремено тако и трајно, док је код младих у селу израженија тенденција одбацивања кохабитације.

Хипотеза 10: Постоји разлика у планирању родитељства код младих с обзиром на тип насеља у којем живе: Млади људи у граду склонији су одлагању родитељства у односу на младе у селу.

Резултати истраживања (Табела 11) показују да је међу сеоском омладином већи проценат испитаника који планирају или очекују дете ускоро, док је међу градском омладином већи проценат оних који уопште не планирају или не размишљају о родитељству. Разлике су се показале статистички значајним ($\chi^2=10,278$, (N=375), df=2, p=0,006). Крамеров коефицијент и коефицијент контингенције указују на корелацију малог интензитета између типа насеља и планова за родитељство (V=0,120, C=0,167).

Дискусија

Тип насеља у коме млади живе показао се као значајна детерминанта за њихово брачно и репродуктивно понашање. Посебан значај има за вредновање испитиваних модела понашања. Регистроване су статистички значајне (средње и велике) разлике и то тако да се у селу више вреднују брак и традиционални облик рађања, тј. родитељство у браку, док се у граду више вреднују кохабитације и изванбрачно родитељство.

У погледу оствареног и планираног брачног и репродуктивног понашања, резултати показују да је међу младима у селу (у односу на младе из града) значајно више родитеља, више оних који ускоро планирају брак и родитељство, као и више оних који одбацују живот у кохабитацији. Поред тога, млади у селу значајно раније перципирају идеално време за улазак у брак и родитељство и заиста раније улазе у брак. Такође, регистровано је да имају већи идеални, жељени, планирани и остварени број деце. С друге стране, међу младима из града значајно је мање родитеља, они су склонији одлагању брака, тачније, касније су ушли и касније планирају да склопе брак. Запажа се да имају израженије индиферентне и негативне ставове по питању планирања брака и родитељства. Такође, спремнији су како за привремени, тако и за трајни живот у кохабитацији. У поређењу са младима из села имају значајно ниже репродуктивне норме. Наведене разлике статистички су значајне, а повезаност између типа насеља и испитиваних варијабли показала се као корелација малог интензитета.

Изнети резултати могу се објаснити како утицајем традиционалних/патријархалних вредности које се негују у сеоској породици и средини, тако и суженим могућностима избора, мањим прохтевима и потребама младих са села, што доприноси томе да се они пре и „лакше” одлучују за брак и родитељство. Већи планирани и остварени број деце код младих из села може се објаснити и тиме да они мању вредност придају „квалитету” деце а већу квантитету, односно броју деце. С друге стране, млади из града желе да повећају квалитет живота својој деци (кроз исхрану, здравље, образовање, становање, одмор, дружења, спорт, екскурзије, путовања и сл.), па се због тога одлучују за мањи број деце.

Наведени налази, који говоре о перзистенцији традиционалних вредности и понашања код сеоске омладине, у складу су са анализама других аутора (Bubalo & Živković, 2015; Mitrović, 2015; Mojić, 2012; Pešić, 2016; Rašević, 2015; Stanković, 2015; Tomanović & Stanojević, 2015). Резултати истраживања даље показују да код младих у селу постоје и извесна одступања од традиционалних модела понашања. Наиме, кохабитација је једнако заступљена у селу као и у граду, а изванбрачно родитељство је чак заступљеније код младих у селу. Такође, запажа се тенденција да сеоска омладина помера/одлаже заснивање брака и остварење улоге родитељства, као и да се приближава репродуктивном моделу са мањим бројем деце. У селу се, дакле, на нивоу ставова задржавају брак и родитељство у традиционалном смислу, док се на нивоу понашања манифестују и кохабитације и родитељство ван брака. Ово може указивати на то да су таква понашања сеоске омладине пре реакција на неповољне структуралне, социоекономске услове у којима они живе, а мање резултат њихових избора, што је у складу са мишљењем других аутора који су се бавили овом проблематиком (Petrović, 2011; Stanković & Penev, 2010).

Закључак

Однос младих према партнерству, браку и рађању/родитељству не треба редукционистички свести искључиво на деловање економских, културних или неких других детерминанти. Исправније је рећи да овај однос зависи од различитих варијабли између којих може постојати интеракција. Немогуће је одбацити чињеницу да лоша економска ситуација, односно структурне препреке, као што су незапосленост, тешкоће у решавању стамбеног питања, ниски приходи, лоша материјална ситуација у држави, незадовољавајући економски стандард, финансијска и стамбена несамосталност, могу код одређених категорија младих људи деловати у правцу одлагања или одбацивања брачних и родитељских улога. Ипак, резултати истраживања упућују на то да и неки традиционални, религијски, културолошки, социјални утицаји још увек имају јаку улогу у обликовању ставова и понашања младих људи. Наиме, тип насеља показује се као значајна детерминанта брачног и репродуктивног понашања младих.

У истраживању су утврђене статистички значајне разлике које говоре о изражењу присуству традиционалних ставова и образаца понашања код сеоске омладине у односу на градску. Те разлике свакако се могу објаснити традиционалним вредносним оријентацијама и доминантном деловању патријархалних образаца понашања, који се негују путем породичних ауторитета, локалног јавног мњења и суседства код младих из села, односно савременијим вредностима и флексибилнијим,

егалитарнијим моделима понашања, који су заступљенији у породичним круговима и окружењу градске омладине. Стога су, неоспорно, поред уважавања економских фактора, прихватљиви и ставови аутора који истичу значај културолошких чинилаца.

Резултати такође показују да је брачна заједница незнатно више заступљена у селу, док у погледу кохабитација нема разлике. Осим тога, изванбрачно родитељство заступљеније је код младих у селу. Уочава се, такође, да сеоска омладина све више прихвата ниске репродуктивне норме и одлаже брак и родитељство. Ови резултати указују на то да село као извор за обнављање становништва (Mitrović, 2015, str. 77) полако показује тенденцију да пресуши. Потврђује се, дакле, да се брачно и репродуктивно понашање младих у селу одвија у правцу делимично модификованог традиционалног модела. Евидентан раскорак између вредновања и практиковања код сеоске омладине, тј. између ставова и праксе, упућује на закључак да су њихова измењена понашања пре последица немогућности реализације циљева или остварења вредности у неповољном социоекономском контексту. Бројна су истраживања која говоре о лошим условима живота у сеоским просторима, као и о неповољнијем економском положају сеоског у односу на градско становништво (Bogdanov, 2007; Svejić et al, 2010; Мојић, 2012; Naumović & Petković, 2011, 2016; Tomanović & Stanojević, 2015; Živkov et al, 2012). И поред тога, како показује ово, али и друга истраживања, међу сеоским становништвом још увек је већи проценат оних који су постали родитељи. Они се за ту улогу одлучују раније у односу на градско становништво. Такође, фертилитет сеоских жена значајно је виши него фертилитет жена у градовима (Bubalo & Živković, 2015; Mitrović, 2015; Pešić, 2016; Rašević, 2015; Stanković, 2015). Парадокс да се највише деце рађа у сиромашним породицама и у руралним просторима, међу онима који објективно имају најмање повољних услова за то, може се објаснити и даље значајним деловањем традиционалних вредносних оријентација и патријархалних образаца понашања. Према томе, може се претпоставити да је модификован модел понашања младих из села пре израз нужности и реакције на структурне баријере него резултат значајнијег усвајања савремених вредности које имају снагу да детерминишу понашање. Оваква претпоставка свакако захтева нова истраживања, која ће на основу адекватних емпиријских метода и анализа одговорити на питање: Да ли се ради о свесном избору, или се пак ради о принуди и случају?

На основу свега наведеног може се закључити да тип насеља представља значајнију детерминанту вредновања (на нивоу свести и ставова) него практиковања одређених модела брачног и репродуктивног понашања. Између осталог, уочене разлике код вредновања показале су се као средње и велике, а регистрована повезаност између типа насеља и планираног и оствареног брачног и репродуктивног понашања показала се као корелација малог интензитета. На крају, потребно је још једном напоменути да брачно и репродуктивно понашање има широку и веома сложену детерминистичку основу, и да његово комплексно истраживање захтева испитивање мноштва различитих фактора (социокултурних, социодемографских, социоекономских, психолошких, биолошких), као и испитивање њихове међусобне повезаности.

Dragana S. Pešić Jenačković¹
College of Business Economics and Entrepreneurship
Belgrade (Serbia)

TYPE OF SETTLEMENT AS A DETERMINANT OF MARITAL AND REPRODUCTIVE BEHAVIOUR OF YOUNG PEOPLE²

(Translation In Extenso)

Abstract: The paper explores the importance of the type of settlement for marital and reproductive behaviour of young people. More specifically, it examines the differences in the evaluation and practice of certain forms of marital and reproductive behaviour between young people living in different types of settlements. The data were collected with the aid of quantitative techniques like surveys and scaling. The research was conducted in the region of Southern and Eastern Serbia. The quota sample consisted of the total of 500 respondents, aged from 15 to 35 years. The results of the research show that the type of settlement is an important determinant, but more for the purpose of evaluation than for practising certain models of marital and reproductive behaviour of young people. Young people living in villages are more loyal to the traditional values in terms of marriage and parenthood, while young people living in the city tend to embrace modern values. However, practice shows that rural youth, besides maintaining traditional patterns of behaviour, also manifests certain deviations from them (like postponement of marriage and parenthood, reduced reproductive norms, cohabitation and out-of-wedlock parenting).

Keywords: young people, village, city, marriage, parenthood

Introduction and theoretical-empirical research framework

The adoption of low reproductive norms, postponement of childbirth, i.e. postponement of the time for the first childbirth and increasing out-of-wedlock childbirth are basic characteristics of young people's reproductive behaviour in Serbia. Moreover, there is also the phenomenon of giving up, or renunciation of childbirth/parenthood. In the domain of marriage and partnership, changes take place in the direction of the decreasing number of young people who have actually concluded marriage, the increased average age for marriage conclusion, i.e. postponement of marriage, as well as giving up the marital union, the increasing number

¹ gasapesic@gmail.com

² The paper is based on the results of the research conducted for the purpose of writing the doctoral dissertation entitled "Social Determinants of Marital and Reproductive Behaviour of Young People in Southeast Serbia", defended at the Faculty of Philosophy, the University in Niš, and contains part of the findings presented in it. <https://nardus.mpn.gov.rs/handle/123456789/17496>

of divorced people, and practising extramarital forms of partnership. In that manner, Serbia is coming closer to the marital and reproductive model of the developed European countries. As a consequence of such behaviour of the young, the fertility level decreases below the necessary level for simple reproduction, and the negative natural population growth appears, which, together with the negative migration balance, results in depopulation.

In literature there are numerous theories attempting to explain the changes in the domain of marriage and reproduction. Most of them can generally be divided into those that prioritize certain factors (socio-economic or socio-cultural) and those that try to explain the changes by integrating (these and some other) factors. Accordingly, the first group of theories would include: the (first) demographic transition theory (Landry 1934, 1949; Notestein 1945, 1950, 1953; Thompson 1944, 1950), microeconomic theory (Becker, 1960, 1976, 1981; Becker & Lewis, 1973; Easterlin, 1973, 1974, 1975, 1976; Leibenstein, 1957, 1974, 1978), ideational-cultural theory (Cleland & Wilson, 1987) and the second demographic transition theory (Van de Kaa, 1987, 2001; Leastheaghe & Van de Kaa, 1986; Leastheaghe, 1992; Leastheaghe & Surkyn, 1988). In an attempt to explain the changes in marital and reproductive behaviour, the second demographic transition theory includes several factors and their interaction. However, the emphasis is placed on the socio-cultural aspect or, more precisely, the change in values. In that respect, this theory can be classified among ideational-cultural theories. Another group of authors and/or theories strive towards the explanation that involves the combination of several factors, and thus towards the revision of the above-listed theories. For example, the (first) demographic transition theory, according to which the demographic transformation is under the direct influence of socio-economic determinants, is opposed by Coale (Coale, 1973) who, based on the research³, shows that there is no automatism between the economic growth and the fertility level. His revision of the (first) demographic transition theory includes both economic and cultural dimensions in the explanation of demographic changes. Bulatao (Bulatao, 1984) is one of the demographers who tried to overcome the limitations of the microeconomic theories, by including, apart from economic, socio-psychological and cultural factors in decision-making about childbirth. Moreover, the complex combination of the factors affecting marital and reproductive behaviour is also proved by the paradigm resources-limitations-behaviour (Hoffmann-Nowotny, 1987; Hoffmann-Nowotny & Fux, 2001).

It is evident that there is disagreement among the authors, i.e. that there is not a single adequate theory for exploring the above-mentioned demographic changes. Marital and reproductive behaviour is rather complex and determined by various factors. Accordingly, its complex exploration and understanding is possible only through taking into consideration the postulates of several theoretical orientations and in cooperation with many sciences (demography, sociology, economics, psychology, biology, medicine etc.).

The specific nature of sociological research is reflected in emphasizing social conditionality, i.e. studying social determinants of marital and reproductive behaviour. Since the analysis of social conditionality of marital and reproductive behaviour is too extensive a task for empirical research, the research attention in this paper is focused on the exploration of one social, or more precisely, socio-demographic, as well as socio-cultural determinant – the type of settlement young people live in.

³ Starting from the West Europe history, Coale initiated a large study aimed at reexamining the demographic transition theory in Princeton in 1963. A comparative study was conducted in 700 European provinces and lasted for more than two decades.

According to the data of the Statistical Office of the Republic of Serbia, many authors show that the type of settlement determines the differences in marital and reproductive behaviour. In urban settlements, there is a higher percentage of common-law marriages and divorces (Stanković, 2015, p. 206). In comparison to the young in the city, there is a higher percentage of the young in the village deciding to conclude marriage and doing it at an earlier age (Pešić, 2016, p. 29). Speaking of parenthood/childbirth, a higher degree of childbirth is characteristic for women in rural settlements, while in urban settlements there is a higher share of women who have no children or have only one child (Bubalo and Živković, 2015, p. 33; Mitrović, 2015, p. 76; Rašević, 2015, p. 92). In addition to the fact that women from the village are involved in reproduction on a larger scale and have a larger number of children, they tend to do it at an earlier age in comparison to women from the city (Pešić, 2016, p. 30). The results of sociological research show that young people from the village more often plan to start a family (Mojčić, 2012, p. 86), and also that there is a larger number of young parents in the village than in the city (Tomanović and Stanojević, 2015, p. 51). Moreover, young people from the village assess that the ideal age for getting married is substantially earlier in comparison to the opinion of young people in the city (Tomanović and Stanojević, 2015, p. 48).

Based on the above-mentioned, it is assumed that traditional attitudes and norms are still present among the village youth when it comes to marriage and reproduction, so that accordingly there are certain forms of marital and reproductive behaviour. In addition, it is necessary to explore the partially modified model of behaviour in the village. Namely, some studies show that in rural settlements, apart from traditional behaviour models (such as universality of marriage, marriage as a framework for childbirth), there are also modernized elements, which implies more frequent postponement of marriage and childbirth (Čikić, 2017, pp. 118–119), as well as having a smaller number of children (Mitrović, 2015, p. 73; Novakov, 2011, pp. 183–184). Furthermore, there is an indication of the relatively higher presence of cohabitation (Petrović, 2011, p. 66) and childbirth in common-law marriages (Stanković and Penev, 2010, p. 4) among women living in rural settlements.

The above-listed theories, statistical data and results of earlier studies constitute the starting basis on which the research was planned. An attempt was made to supplement findings and get a more comprehensive picture of the differences in young people's marital and reproductive behaviour according to the type of settlement they live in.

Research methodology

In the research, the differences have been explored in the evaluation and practice of some forms of marital and reproductive behaviour between young people living in different types of settlements. The data have been collected with the aid of quantitative techniques – survey and scaling.

The dependent variables in the evaluation analysis of marital and reproductive behaviour consist of four scales. Each scale contains three attitudes and/or items. The respondents were presented these attitudes and asked to express the degree of their agreement with each of them on Likert five-point scale. After the examination, all negatively formulated attitudes were reversed and the reliability of the measurement scale was checked up. Cronbach's alpha coefficient is over 0.7 in all four scales, which shows quite good

reliability and internal agreement within each scale (DeVellis, 2012). The range of potential values on each scale is from 3 to 15, whereas the theoretical mean value dividing the scale into two poles is 9.

The marriage evaluation scale contains the following attitudes: 1. Marriage is sacred, 2. Everyone should live in marriage, and 3. Marriage is an outdated institution. Cronbach's alpha coefficient speaks of the high reliability of this scale ($\alpha=0.836$).

The cohabitation evaluation scale includes the following attitudes: 1. It is alright for two people to live together before getting married, 2. It is alright for a couple to live together although they do not intend to get married, and 3. It is shameful to live in a common-law marriage. Here, Cronbach's coefficient is of slightly lower, but satisfactory reliability ($\alpha=0.706$).

The evaluation scale of the traditional pattern of childbirth/parenthood consists of the following statements: 1. Parenthood is the most important thing in life, 2. Childbirth is very important for marriage to function, and 3. There should be as many children as possible so that we can survive as a nation ($\alpha=0.722$).

The evaluation scale of out-of-wedlock parenthood contains the following statements: 1. It is alright to be a parent in a common-law union, 2. It is alright for a woman/man to have the role of a single mother/father, and 3. It is shameful for a woman to have a child out of wedlock ($\alpha=0.714$).

The dependent variables used in the analysis of the practice refer to the realized, planned, desired or ideal marital and reproductive behaviour of the respondents:

- realized (marital/partnership status, the age for concluding marriage, parental status, the age for parenthood, the number of respondents' children);
- planned (marriage plans, cohabitation tendencies, parenthood plans), and
- ideal and desired behaviour (the desired number of children, the ideal number of children, the ideal age for a woman to get married, the ideal age for a man to get married, the woman's ideal age for the first childbirth).

An independent variable in all the analyses is the type of settlement: the city and the village.

In the categorization of the space into urban and rural settlements, the applicable statistical criterion of the Republic of Serbia was applied, according to which all settlements that have not been declared to be urban will be classified as others, so they are automatically considered rural/village settlements⁴.

The research was conducted in the region of Southern and Eastern Serbia, in 9 statistical districts (Nišava, Toplica, Jablanica, Pirot, Braničevo, Podunavlje, Bor, Zaječar and Pčinj). The quota sample consisted of the total of 500 respondents. Due to increasingly frequent postponement of marriage and parenthood, the phenomenon of "extended youth" (Ule, 1988), the respondents were aged between 15 and 35. The research was conducted in the period from September 2018 to June 2019.

⁴ In our statistics, until the 1982 census, the settlements were classified into urban, rural and mixed, and the classification criteria were the size of a settlement and the ration between the agricultural and total population. Unfortunately, this approach was abandoned, and all the following censuses (from 1991 onwards) applied the division into "urban" and "other" settlements; in this way, the previously important category of "mixed settlements" was lost, as well as the possibility to conduct a more accurate analysis of village deagrarization and depopulation.

Research results

The general hypothesis of the research is: *There are differences in the evaluation and practice of certain models of young people's marital and reproductive behaviour in relation to the type of settlement they live in.* This hypothesis contains several separate hypotheses, so the research results will be presented in line with them.

Speaking of the differences in the evaluation of different forms of marital and reproductive behaviour between young people according to the type of settlement, the hypotheses are as follows:

Hypothesis 1: Young people from the village value marriage and childbirth/parenthood in traditional terms more than young people from the city.

Hypothesis 2: Young people from the city value cohabitation and out-of-wedlock parenthood more than young people from the village.

The research results confirm the established hypotheses. Marriage is valued more by young people from the village (AS=12.47, SD=2.914) in comparison to young people in the city (AS=10.39, SD=3.473). Traditional forms of childbirth/parenthood is also more valued by the respondents living in the village (AS=12.70, SD=2.350) than by those living in the city (AS=10.64, SD=3.007). Cohabitation is more valued by the young from the city (AS=12.64, SD=2.345) than by the respondents from the village (AS=10.37, SD=2.967). Moreover, out-of-wedlock parenthood is more valued by the young in the city (AS=11.84, SD=2.732) in comparison to those in the village (AS=9.66, SD=2.879). All these differences show statistical significance ($p=0.000$). The eta squared value shows that the differences are moderate in the evaluation of marriage ($\eta^2=0.09$), somewhat more pronounced, but still mean-size differences when it comes to childbirth/parenthood in traditional terms and in the evaluation of out-of-wedlock parenthood ($\eta^2=0.12$), while the evaluation of cohabitation shows a large difference ($\eta^2=0.14$) (Table 1).

Hypothesis 3: There are differences in the young people's marital/partnership status according to the type of settlement they live in. There is a higher percentage of married people living in the village than among young people in the city.

The research results show that there was a slightly higher percentage of married young people among the respondents in the village (28.4%) than among the respondents in the city (22.5%). However, the common-law union is almost equally present among the respondents in the village (9.3%) and the respondents in the city (9.1%). There are more people who are not married in the city (68.4%) than in the village (62.3%) (Table 2). Still, these differences have not proved to be statistically significant ($\chi^2=2.412$, (N=500), $df=2$, $p=0.299$).

Hypothesis 4: Among young people in the village, there is a higher percentage of parents than among young people in the city.

The assumed difference has been confirmed in the research. Namely, young people in the village are parents in 32.6% cases, while young people in the city are parents in 19.3% cases (Table 3). The chi-squared test (with Yates' Correction for Continuity) shows that these differences are statistically significant ($\chi^2=10.796$, (N=500), $df=1$, $p=0.001$). The phi correlation coefficient shows the association of low intensity ($\phi=-0.152$).

As far as the form of parenthood is concerned, the traditional pattern of the relation between marriage and childbirth prevails among youth: most parents (88.8%) realize the parenthood role within the marital union. The number of those who become parents

outside the marital union is really small – 14 (11.2%) in total, but the data show that most of them (11) come from the village, while only three of them come from the city.

Hypothesis 5: Young people in the village have a larger actual, ideal, desired and planned number of children in comparison to young people in the city.

The average number of children of young people living in the city is 1.47, while that average is higher among young parents in the village and amounts to 1.73. The independent-samples T test shows a statistically significant difference ($t=-2.386$, $p=0.019$), while eta squared shows that the difference is small ($\eta^2=0.04$) (Table 4). The ideal number of children is 2.20 according to the respondents from the city, and 2.66 according to those from the village. There is also a significant difference established here ($t=-7.325$, $p=0.000$), while eta squared shows the mean difference ($\eta^2=0.09$). The desired number of children among young people from the city is 2.09, and among those in the village 2.60. T test shows a similar result regarding the desired number of children ($t=-7.813$, $p=0.000$, $\eta^2=0.10$). The planned number of children is 1.87 for the respondents in the city, and 2.33 for those in the village. This difference is also statistically different ($t=-7.415$, $p=0.000$), while here eta squared also shows a moderate difference ($\eta^2=0.09$) (Table 5).

Hypothesis 6: Young people in the village get married and become parents at an earlier age in comparison to young people in the city.

The results in Table 6 show that the average age for concluding marriage among young people in the village is 24.7, while that average age is slightly higher among young people in the city – 26.48. This difference proved to be statistically significant ($t=2.236$, $p=0.027$), while eta squared shows that the difference is small ($\eta^2=0.03$).

The average age when young people in the village become parents is 25.86, in comparison to 27.16 among young people in the city. However, this difference does not prove to be statistically significant ($t=1.821$, $p=0.071$) (Table 7).

Hypothesis 7: Young people in the village think that the ideal age for getting married and having children is earlier than the ideal age in the opinion of young people in the city.

The average value of the ideal time for a woman to get married is 23.71 years among the respondents in the village, while that age is slightly higher among the respondents in the city, so the average value is 26.33 years. According to T test, there is a statistically significant difference ($t=10.595$, $p=0.000$). The difference is visible and also statistically significant in the perception of the best age for men getting married, the average of which in the village is 27.93, and in the city 29.76 ($t=7.055$, $p=0.000$). The results confirm the hypothesis regarding the ideal age for the first childbirth, the average value of which is 24.51 for rural youth, while city youth finds that the best age for childbirth is somewhat higher, with the average value of 26.88. The difference also proves to be statistically significant here ($t=10.013$, $p=0.000$). Eta squared shows a moderate difference when it comes to the perception of the ideal age for getting married for men ($\eta^2=0.09$) and large differences in the perception of the ideal age for getting married for women ($\eta^2=0.18$) and childbirth ($\eta^2=0.16$) (Table 8).

Hypothesis 8: There are differences in marriage planning among young people depending on the type of settlement they live in: Among young people in the village, there are more those who plan marriage than among young people living in the city.

The research results (Table 9) show that the percentage of those who plan to get married soon is doubled among the respondents in the village (31.8%). On the other hand,

there is a higher percentage of the respondents in the city who do not plan or do not think about marriage, as well as those postponing its conclusion. These differences have proved to be statistically significant ($\chi^2=16.861$, (N=375), df=2, p=0.000), while the association degree indicators indicate the correlation of low-intensity (V=0.212, C=0.207).

Hypothesis 9: Young people from the city show a more pronounced tendency to live in cohabitation as compared to young people in the village.

The research shows that a slightly higher percentage of young people in the city (58.2%) are willing to live in cohabitation before getting married, as compared to the percentage of young people in the village (52.6%). The differences are more visible when it comes to the acceptance of cohabitation as a permanent form of partner life, as well as the rejection of cohabitation. Namely, more than one third of the respondents from the city (35.6%) are willing to live in cohabitation permanently, while that share is less than one fifth among the respondents from the village (16.3%). Almost one third of the respondents from the village (31.1%) do not accept to live with a partner before getting married, while there are only 6.2% of those among the respondents from the city (Table 10). The chi-squared test confirms the statistical significance of the difference ($\chi^2=41.275$, (N=329), df=2, p=0.000), while Cramér's indicator of association and contingency coefficient point to the correlation of mean intensity between the type of settlement and willingness to live in cohabitation (V=0.354, C=0.334). Therefore, the above-established hypothesis can be confirmed since young people in the city are more willing to live in cohabitation, both temporarily and permanently, while among young people in the village there is a more pronounced tendency of rejecting cohabitation.

Hypothesis 10: There is a difference in parenthood planning among young people in relation to the type of settlement they live in: young people in the city tend to postpone parenthood more than young people in the village.

The research results (Table 11) show that among rural youth there is a higher percentage of the respondents who plan or expect children soon, while among city youth there is a higher percentage of those who do not plan or think about parenthood at all. The differences have proved to be statistically significant ($\chi^2=10.278$, (N=375), df=2, p=0.006). Cramér's indicator of association and contingency coefficient point to the correlation of low intensity between the type of settlement and parenthood planning (V=0.120, C=0.167).

Discussion

The type of settlement young people live in has proved to be a relevant determinant for their marital and reproductive behaviour. It has a particular relevance to the evaluation of the tested models of behaviour. Statistically significant (mean and large) differences have been registered in the fact that marriage and traditional form of childbirth i.e. parenthood in marriage, are valued more in the village, while cohabitation and out-of-wedlock parenthood are valued more in the city.

Regarding the realized and planned marital and reproductive behaviour, the results show that among young people in the village (as compared to young people in the city), there are substantially more parents, more people who plan marriage and parenthood soon, as well as those who refuse to live in cohabitation. Moreover, young people in the village perceive the ideal age for marriage and parenthood much earlier and they actually get married earlier. In addition, it has been registered that they have a larger ideal, desired, planned and realized number of children. In contrast, there are much fewer parents among young people from

the city; they tend to postpone marriage or, more precisely, they get married and plan to get married at an older age. It can be seen that they have more pronounced indifferent and negative attitudes when it comes to marriage and parenthood planning. They are also more willing to live in cohabitation, both temporarily and permanently. In comparison to young people from the village, they have substantially lower reproductive norms. The above-listed differences are statistically significant, while the association between the type of settlement and the tested variables proves to be the correlation of low intensity.

These results can be explained both by the influence of traditional/patriarchal values pursued in the rural family and environment, as well as by narrow opportunities of choice, smaller desires and needs of young people in the village, which leads to their making an earlier and “easier” decision get married and become parents. The larger planned and realized number of children among young people in the village can also be explained by the fact that they value the “quality” of children less and the quantity, i.e. the number of children more. On the other hand, young people from the city want to improve the quality of life for their children (through proper diet, health, education, accommodation, holiday, socializing, sports, excursions, travel etc.), and that is why they decide to have fewer children.

The above-listed results speaking about the persistence of traditional values and behaviours among rural youth are in line with the analyses conducted by other authors (Bubalo and Živković, 2015; Mitrović, 2015; Mojić, 2012; Pešić, 2016; Rašević, 2015; Stanković, 2015; Tomanović and Stanojević, 2015). Furthermore, the research results show that among young people in the village there are also certain deviations from traditional models of behaviour. Namely, cohabitation is equally present in the village as in the city, while out-of-wedlock parenthood is even more present among young people in the village. In addition, there is also a tendency among rural youth to postpone/delay getting married and realizing the parenthood role, and also getting closer to the reproductive model with the smaller number of children. Therefore, in the village, at the level of the attitudes, marriage and parenthood are preserved in traditional terms, while at the level of behaviour there are also both cohabitation and out-of-wedlock parenthood. This may indicate that such behaviours of rural youth are primarily their response to unfavourable structural socio-economic conditions they live in, rather than the result of their choices, which is in line with the opinion of other others who have dealt with this problem (Petrović, 2011; Stanković and Penev, 2010).

Conclusion

Young people's attitude to partnership, marriage and childbirth/parenthood should not be simply reduced solely to the effects of economic, cultural or other determinants. It is more appropriate to say that this attitude depends on different variables among which there may be some interaction. It is impossible to reject the fact that the poor economic situation, i.e. structural obstacles, such as unemployment, difficulty in resolving the housing matters, low earnings, poor material situation in the country, unsatisfactory economic standard, lack of financial and housing independence, can affect certain categories of young people in such a manner as to direct them towards postponement or rejection of marital and parental roles. Nevertheless, the research results also indicate that some traditional, religious, cultural and social effects can still have a strong role in the formation of attitudes and behaviours of young people. Namely, the type of settlement proves to be a relevant determinant of young people's marital and reproductive behaviour.

The research has established statistically significant differences that speak of the more pronounced presence of traditional attitudes and behaviour patterns among rural youth in comparison to city youth. Those differences can definitely be explained by traditional value orientations and dominant effects of patriarchal behaviour patterns which are pursued through family authority, local public opinion and neighbourhood among young people in the village, i.e. more modern values and more flexible and egalitarian behaviour models which are more prevalent in family circles and environment of city youth. That is why, apart from considering economic factors, the attitudes of those authors who emphasize the significance of cultural factors are indisputably acceptable as well.

The results also show that the marital union is more present in the village, while there is no difference regarding cohabitation. In addition, out-of-wedlock parenthood is more present among young people in the village. It can also be observed that rural youth is gradually accepting low reproductive norms and postponing marriage and parenthood. These results indicate that the village as a source for population renewal (Mitrović, 2015, p. 77) is slowly showing the tendency of drying up. Therefore, marital and reproductive behaviour of young people in the village proves to go in the direction of the partly modified traditional model. The evident discrepancy between the evaluation and practice among rural youth, i.e. between the attitudes and the practice, leads to a conclusion that their modified behaviours are primarily the consequence of their inability to achieve goals and/or values in the unfavourable socio-economic context. Numerous studies speak about poor living conditions in rural regions, as well as about the more unfavourable economic position of rural population in comparison to city population (Bogdanov, 2007; Cvejić et al, 2010; Mojić, 2012; Naumović and Petković, 2011, 2016; Tomanović and Stanojević, 2015; Živkov et al, 2012). Nevertheless, according to this and other studies, there is still a higher percentage of those who have become parents in rural population. They choose that role earlier than city population. Moreover, rural women's fertility is substantially higher than that of women in the city (Bubalo and Živković, 2015; Mitrović, 2015; Pešić, 2016; Rašević, 2015; Stanković, 2015). The paradox of the greatest number of children being born in poor families and in rural regions, among those people who objectively have the least favourable conditions, can be explained by still significant influence of traditional value orientations and patriarchal behaviour patterns. Therefore, it may be assumed that the modified behaviour model of the village youth is an expression of necessity and response to the structural barriers rather than the result of the more substantial adoption of modern values with the power to determine behaviour. This assumption definitely demands new research that will, based on adequate empirical methods and analyses, answer the question: Is it a conscious choice, or coercion and accident instead?

On the basis of the above-mentioned, it can be concluded that the type of settlement constitutes a more important determinant of evaluation (at the level of awareness and attitudes) than of practicing certain models of marital and reproductive behaviour. The observed differences in evaluation have, *inter alia*, transpired to be mean and large, while the registered association between the type of settlement and the planned and realized marital and reproductive behaviour has transpired to be the correlation of low intensity. In the end, it should be noted once again that marital and reproductive behaviour has a broad and rather complex determinist basis, and that its complex research requires exploring a large number of different factors (socio-cultural, socio-demographic, socio-economic, psychological, and biological), as well as exploring their interconnectedness.

REFERENCES / ЛИТЕРАТУРА

- Becker, S. G. (1960). An Economic Analysis of Fertility. Chapter in: National Bureau of Economic Research (ed.) *Demographic and Economic Change in Developed Countries* (209–240). Columbia: Columbia University Press. Available at: <https://www.nber.org/system/files/chapters/c2387/c2387.pdf>
- Becker, S. G. (1981). *The Treatise on the Family*. Cambridge: Harvard University Press.
- Becker, S. G. (1976). *The Economic Approach to Human Behaviour*. Chicago: University of Chicago Press.
- Becker, G. & Lewis, G. (1973). On the Interaction between the Quantity and Quality of Children. *Journal of Political Economy*, vol. 81 (2), 279–288. Available at: <https://www.jstor.org/stable/1840425>
- Bogdanov, N. (2007). *Small rural households in Serbia and non-agricultural economy*. Beograd: UNPD Sektor za smanjenje siromaštva i ekonomski razvoj. Available at: http://ruralinfosrbia.rs/publikacije/undp_mala_ruralna_domacinstva.pdf [In Serbian]
- Bubalo Živković, M. & Lukić, T. (2015). *Young people in Serbia at the beginning of the 21st century*. Beograd: Republički zavod za statistiku. Available at: <https://pod2.stat.gov.rs/ObjavljenePublikacije/G2015/pdf/G20154005.pdf> [In Serbian]
- Bulatao, R. (1984). Content and process in fertility decisions: a psychosocial perspective. In: United Nations (ed.), *Fertility and family*. Proceedings of the Expert Group on fertility and family, New Delhi, 5–11 January 1983 (159–199). New York, United Nations, Department of Economic and Social Affairs.
- Cleland, J. & Wilson, C. (1987). Demand Theories of the Fertility Transition: An Iconoclastic View, *Population Studies*, vol. 41(1), 5–30. Available at: <https://www.jstor.org/stable/2174324>
- Coale, A. J., (1973). The demographic transition reconsidered. In: International Union for the Scientific Study of Population (IUSSP) (ed.). Proceedings of the International Population Conference 1973, Vol. 1 (53–73). Liège: Editions Ordina.
- Cvejić, S. et al. (2010). *Social exclusion in rural areas of Serbia*. Beograd: UNDP Srbija, Sektor za inkluzivni razvoj. Available at: <https://www.secons.net/files/publications/38-Socijalna%20isklju%C4%8Denost%20u%20ruralnim%20oblastima%20Srbije.pdf> [In Serbian]
- Čikić, J. (2017). Biological reproduction of family farms: From the rural gender regime perspective. *Sociologija*, LIX (1), 102–123. Available at: http://www.sociologija.org/admin/published/2017_59/1/527.pdf [In Serbian]
- DeVellis, R. (2012). *Scale development: Theory and applications*. Thousand Oaks, California: Sage.
- Easterlin, R. (1973). Relative economic status and American fertility swings, In: Sheldon, E. (ed.). *Family economic behavior: Problems and prospects* (170–227). Philadelphia, Pennsylvania, J. B. Lippincott.
- Easterlin, R. (1974). Does economic growth improve the human lot? Some empirical evidence. In: Paul A. David and Melvin W. Reder (eds.) *Nations and households in economic growth: Essays in Honor of Moses Abramowitz* (89–125). New York: Academic Press, Inc., Available at: http://dericbownds.net/uploaded_images/Easterlin1974.pdf

- Easterlin, R. (1975). An economic framework for fertility analysis. *Studies in family planning*, Vol. 6 (3), 54–63. Available at: <https://www.jstor.org/stable/1964934> (<https://doi.org/10.2307/1964934>)
- Easterlin, R. (1976). The Conflict between Aspirations and Resources. *Population and development review*, vol. 2 (3/4), 417–425. Available at: <https://www.jstor.org/stable/1971619> (<https://doi.org/10.2307/1971619>)
- Hoffmann-Nowotny, H. J. (1987). The Future of the Family. In: IUSSP, Central Statistical Office of Finland (eds.) *Plenaries, European Population Conference* (113–200), Helsinki.
- Hoffmann-Nowotny, H. & Fux, B. (2001). Sociological analysis. In: Pinnelli, A., Hoffmann-Nowotny, H. and Fux, B. (eds.) *Fertility and new types of household and family formation in Europe*, Population studies No. 35, (19–47). Strasbourg: Council of Europe Publishing.
- Landry, A. (1934). *The demographic revolution. Studies and Essays on Population Problems*. Paris: Recueil Sirey [In French].
- Landry, A. (1949). *Treatise on demography*. Paris: Payot [In French].
- Leibenstein, H. (1957). *Economic Backwardness and Economic Growth*. New York: John Wiley and Sons.
- Leibenstein, H. (1974). An Interpretation the Economic Theory of Fertility: Promising Path or Blind Alley?, *Journal of Economic Literature*, Vol. 12(2), 457–479.
- Leibenstein, H. (1978). *General X-Efficiency Theory and Economic Development*. New York: Oxford University Press.
- Lesthaeghe, R. & Van de Kaa, D. (1986). Two demographic transitions? In: R. Lesthaeghe and D. Van de Kaa (eds.) *Bevolking–Groei en Krimp, Mens en Maatschappij* (9–24). The Netherlands: Deventer, Van Loghum Slaterus.
- Lesthaeghe, R. & Surkyn, J. (1988). Cultural dynamics and economic theories of fertility change. *Population and Development review*, vol. 14(1), 1–45. Available at: <https://www.jstor.org/stable/1972499> (<https://doi.org/10.2307/1972499>).
- Lesthaeghe, R. (1992). *The Second Demographic Transition in Western Countries: An interpretation*. Brussels: Vrije Universiteit Brussel, Interuniversity programme in demography. IPD-Working Paper 1991–2. Available at: <http://interfacedemography.be/wp-content/uploads/2016/02/WP-IPD-1991-2.pdf>
- Mitrović, M. (2015). *Villages in Serbia: changes in structure and problems of sustainable development*. Beograd: Republički zavod za statistiku [In Serbian]
- Mojić, D. (2012). *Between village and city, young people in Serbia in the first decade of the third millennium*. Beograd: Čigoja štampa [In Serbian]
- Naumović, M., & Petković, J. (2011). Southeast Serbia Villages without future In: Lj. Mitrović (ed.) *Population of southeastern Serbia: demographic reproduction and socio-cultural dynamics* (149–166). Niš: Filozofski fakultet, Univerzitet u Nišu, Centar za naučno-istraživački rad SANU Univerziteta u Nišu [In Serbian].
- Naumović, M., and Petković, J. (2016). Forgotten by everyone. Elderly Households in the Villages of Southeast Serbia. In: Lj. Mitrović (ed.) *The population of southeastern Serbia; Social and health problems of the population of southeastern Serbia with special reference to the status of the elderly people* (149–164), Niš: Filozofski fakultet, Univerzitet u Nišu, Centar za naučno-istraživački rad SANU Univerziteta u Nišu [In Serbian].

- Notestein, F. W. (1945). Population – the Long View. In: T. W. Schultz (ed.) *Food for the World* (36–58). Chicago: University of Chicago Press. Available at: https://u.demog.berkeley.edu/~jrw/Biblio/Eprints/126grad/Notestein/notestein.1945_pop.long.view.pdf
- Notestein, F. W. (1950). The Population of the World in the Year 2000. *Journal of American Statistical Association*, vol. 45 (251), 335–345.
- Notestein, F. W. (1953). Economic problems of population change. *Proceedings of the Eighth International Conference of Agricultural Economists*, 1952 (13–31). London: Oxford University Press. Available at: <https://u.demog.berkeley.edu/~jrw/Biblio/Eprints/%20M-O/Notestein.EconomicProbsPopChange.pdf>
- Novakov, M. (2011). *Family and social position of a mother in a village*. Novi Sad: Univerzitet u Novom Sadu, Poljoprivredni fakultet [In Serbian]
- Petrović, M. (2011). Changes of marital behaviour and family patterns in post-socialist countries: Delayed, incomplete or specific second demographic transition? *Stanovništvo*, Vol. 49 (1/2011), 53–78. Available at: <http://www.doiserbia.nb.rs/img/doi/0038-982x/2011/0038-982X1101053P.pdf> [In Serbian].
- Pešić, D. (2016). Attitudes of Serbian youth from rural and urban areas toward marriage and reproduction. *Sociološka luča*, Year X, No. 1/2016, 21–38. Available at: <http://www.socioloskaluca.ac.me/PDF25/Pesic,%20D.%20S.,%20Odnos%20seoske%20...pdf> [In Serbian]
- Rašević, M. (2015). Fertility of the female population. In: V. Nikitović (ed.) *Population of Serbia at the beginning of the 21st century* (74–95). Beograd: Republički zavod za statistiku. Available at: <http://publikacije.stat.gov.rs/G2015/Pdf/G20154006.pdf> [In Serbian]
- Stanković, B. (2015). Marital status of the population. In: V. Nikitović (ed.) *The population of Serbia at the beginning of the 21st century* (194–218). Beograd: Republički zavod za statistiku. Available at: <http://publikacije.stat.gov.rs/G2015/Pdf/G20154006.pdf> [In Serbian]
- Stanković, B. & Penev, G. (2010). Extramarital births and extramarital unions: between marginalization and modernization. *Demografski pregled*, Year X (37/2010), 1–4. Available at: <https://www.minrzs.gov.rs/sites/default/files/201811/37%20Vanbracna%20radjanja%20i%20vanbracne%20zajednice.pdf> [In Serbian].
- Thompson, W. S. (1944). *Plenty of People*. Lancaster PA., The Jaques Cattell Press.
- Thompson, W. S. (1950). Population, *Scientific American*, Vol. 182. (2), 11–15. Available at: <https://www.jstor.org/stable/24967374>
- Tomanović, S. & Stanojević, D. (2015). *Young people in Serbia 2015: Situation, perceptions, beliefs and aspirations*. Beograd: Friedrich-Ebert-Stiftung (FES), SeConS Development Initiative Group. Available at: <https://www.secons.net/files/publications/25Mladi%20u%20Srbiji%202015.pdf> [In Serbian]
- Van de Kaa, D. J. (1987). Europe's Second Demographic Transition. *Population Bulletin*, Vol. 42 (1), 1–57. Available at: <https://estvitalesydemografia.files.wordpress.com/2013/04/europec2b4s-second-demographic-transition.pdf>
- Van de Kaa, D. J. (2001). Postmodern fertility preferences: From changing value orientation to new behaviour. *Population and Development Review*, vol. 27, 290–331.
- Živkov, G. et al. (2012). *The future of villages in Serbia*. Beograd: Tim za socijalno uključivanje i smanjenje siromaštva. Available at: http://socijalnoukljucivanje.gov.rs/wp-content/uploads/2014/05/buducnost_sela_web.pdf [In Serbian]

ПРИЛОГ / APPENDIX

Табела 1. Разлике у вредновању различитих облика брачног и репродуктивног понашања према типу насеља / Table 1. Differences in the evaluation of different forms of marital and reproductive behaviour according to the type of settlement

	Тип насеља у којем живе млади/ Type of settlement young people live in				t	p	η^2
	Град/City (n=285)		Село/Village (n=215)				
	AS	SD	AS	SD			
Вредновање брака/ Evaluation of marriage	10,39	3,473	12,47	2,914	-7,260	0,000	0,09
Вредновање кохабитације/Evaluation of cohabitation	12,64	2,345	10,37	2,967	9,268	0,000	0,14
Вредновање традиционалног обрасца рађања-родитељства/ Evaluation of the traditional pattern of birth/parenthood	10,64	3,007	12,70	2,350	-8,609	0,000	0,12
Вредновање родитељства ван брака/ Evaluation of out-of-wed- lock parenting	11,84	2,732	9,66	2,879	8,610	0,000	0,12

← НАЗАД

← ВАСК

Табела 2. Брачни/партнерски статус према типу насеља / Table 2. Marital/partner status according to the type of settlement

Тип насеља у којем живе млади/ Type of settlement young people live in	Брачни статус/Marital status					
	У браку/Married		У ванбрачној заједници/ In common-law marriage		Неожењени- Неудате/ Not married	
	N	%	N	%	N	%
Град/City (n=285)	64	22,5	26	9,1	195	68,4
Село/Village (n=215)	61	28,4	20	9,3	134	62,3
Укупно/Total (N=500)	125	25,0	46	9,2	329	65,8

← НАЗАД

← ВАСК

Табела 3. Родитељски статус према типу насеља / Table 3. Parental status according to the type of settlement

Тип насеља у којем живе млади/ Type of settlement young people live in	Родитељски статус/Parental status			
	Родитељ/ Parent		Није родитељ/ Not parent	
	N	%	N	%
Град/City (n=285)	55	19,3	230	80,7
Село/Village (n=215)	70	32,6	145	67,4
Укупно/Total (N=500)	125	25,0	375	75,0

Табела 4. Разлике у стварном броју деце према типу насеља / Table 4. Differences in the actual number of children according to the type of settlement

	Тип насеља у којем живе млади/ Type of settlement young people live in				t	p	η^2
	Град/City (n=55)		Село/Village (n=70)				
	AS	SD	AS	SD			
Стварни број деце / Actual number of children (N=125)	1,47	0,504	1,73	0,658	-2,386	0,019	0,04

Табела 5. Разлике у идеалном, жељеном, планираном броју деце према типу насеља / Table 5. Differences in the ideal, desired, planned number of children according to the type of settlement

	Тип насеља у којем живе млади/ Type of settlement young people live in				t	p	η^2
	Град/City (n=285)		Село/Village (n=215)				
	AS	SD	AS	SD			
Идеални број деце/ Ideal number of children (N=500)	2,20	0,708	2,66	0,650	-7,325	0,000	0,09
Жељени број деце/ Desired number of children (N=500)	2,09	0,762	2,60	0,675	-7,813	0,000	0,10
Планирани број деце/ Planned number of children (N=500)	1,87	0,696	2,33	0,646	-7,415	0,000	0,09

Табела 6. Разлике у годинама склапања брака према типу насеља /
Table 6. Differences in age when marrying according to the type of settlement

	Тип насеља у којем живе млади/ Type of settlement young people live in				t	p	η ²
	Град/City (n=69)		Село/Village (n=63)				
	AS	SD	AS	SD			
Године склапања првог брака/Age at first marriage (N=132)	26,48	4,082	24,97	3,637	2,236	0,027	0,03

← НАЗАД

← ВАСК

Табела 7. Разлике у годинама остварења родитељства према типу насеља /
Table 7. Age difference between partners when becoming a parent according to the type of settlement

	Тип насеља у којем живе млади Type of settlement young people live in				t	p	η ²
	Град/City (n=55)		Село/Village (n=70)				
	AS	SD	AS	SD			
Године када су први пут постали родитељи/ Age at which they became parents for the first time (n=125)	27,16	4,050	25,86	3,928	1,821	0,071	/

← НАЗАД

← ВАСК

Табела 8. Разлике у идеалним годинама за брак и родитељство према типу насеља /
Table 8. Differences in the ideal age for marriage and parenthood according to the type of settlement

	Тип насеља у којем живе млади/Type of settlement young people live in				t	p	η ²
	Град/City (n=285)		Село/Village (n=215)				
	AS	SD	AS	SD			
Најбоље године да се жена уда/ Ideal age for a woman to get married	26,33	2,822	23,71	2,637	10,595	0,000	0,18
Најбоље године да се мушкарац ожени/ Ideal age for a man to get married	29,76	3,332	27,93	2,497	7,055	0,000	0,09
Најбоље године да жена роди прво дете/ Ideal age for a woman to give birth to a first child	26,88	2,733	24,51	2,472	10,013	0,000	0,16

← НАЗАД

← ВАСК

Табела 9. Планови за брак према типу насеља / Table 9. Marriage plans according to the type of settlement

Тип насеља у којем живе млади/ Type of settlement young people live in	Планови за брак/Marriage plans					
	Планира брак ускоро / Planning a marriage soon		Не планира ускоро, али жели да буде у браку/ Not planning a marriage soon, but would like to be married		Уопште не планира или не размишља о браку/ Not planning or thinking about marriage at all	
	N	%	N	%	N	%
Град/City (n=221)	32	14,5	118	53,4	71	32,1
Село/Village (n=154)	49	31,8	71	46,1	34	22,1
Укупно/Total (N=375)	81	21,6	189	50,4	105	28,0

Табела 10. Тенденције ванбрачне заједнице према типу насеља¹ / Table 10. Tendencies of a common-law marriage according to the type of a settlement¹

Тип насеља у којем живе млади/ Type of settlement young people live in	Ванбрачна заједница – тенденције/ Common-law marriage – tendencies					
	Живели би са партнером у кохабитацији пре брака/ Would live with their partner in cohabitation before marriage		Живели би у кохабитацији трајно/ Would live in cohabitation permanently		Не би живели са партнером пре него што склопе брак/ Would not live with a partner before getting married	
	N	%	N	%	N	%
Град/City (n=194)	113	58,2	69	35,6	12	6,2
Село/Village (n=135)	71	52,6	22	16,3	42	31,1
Укупно/Total (N=329)	184	55,9	91	27,7	54	16,4

¹ Анализа обухвата испитанике који немају статус у брачној или ванбрачној заједници.

¹ The analysis includes respondents with no marital or common-law marriage status.

Табела 11. Планови за родитељство према типу насеља / Table 11. Parenthood planning according to the type of settlement

Тип насеља у којем живе млади/ Type of settlement young people live in	Планови за родитељство/Parenthood planning					
	Планира или очекује родитељство ускоро/ Planning or expecting parenthood soon		Не планира ускоро, али жели да буде родитељ/ Not planing parenthood soon but would like to become a parent		Уопште не планира или не размишља о родитељству/ Not planning or thinking about parenthood at all	
	N	%	N	%	N	%
Град/City (n=230)	45	19,6	126	54,8	59	25,7
Село/Village (n=145)	42	29,0	84	57,9	19	13,1
Укупно/Total (N=375)	87	23,2	210	56,0	78	20,8

← НАЗАД

← ВАСК